

PAPER DETAILS

TITLE: Öztanımlayıcı Anıların Fenomenolojik Özelliklerinde Cinsiyete Bağlı Farklılıklar

AUTHORS: İnci Boyacıoğlu

PAGES: 1-14

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/409006>

Öztanımlayıcı Anıların Fenomenolojik Özelliklerinde Cinsiyete Bağlı Farklılıklar* İnci Boyacıoğlu¹

Gender Differences in the Phenomenological Characteristics of Self-Defining Memories

Öz

Bu çalışmada, öztanımlayıcı anıların canlılık, tekrar hatırlanma, duygusal değer ve duygusal yoğunluk olmak üzere temel anı özelliklerinde cinsiyete bağlı farklılıklar incelenmiştir. Verileri internet üzerinden toplanan araştırmaya 16 ile 64 yaş arası 602 kişi (282 kadın, 320 erkek) katılmıştır. Toplanan veriler yaş değişkeni kontrol edilerek tek yönlü kovaryans analizi ile test edilmiştir. Bulgular, kadınların olumlu duygusal değer boyutunda erkeklerden daha yüksek, olumsuz duygusal değer boyutunda ise daha düşük puanlar aldıklarını ortaya çıkarmıştır. Elde edilen bu sonuçlar, kadınların otobiyografik anılarını sıklıkla negatif duygularla ilişkilendiren alanyazınla tutarsızlık gösterirken, otobiyografik bellek özelliklerinde cinsiyete bağlı farklılıkların anı türlerine veya anılara hakim olan sosyal ve duygusal temalara bağlı olarak değişiklik gösterebileceği görüşünü destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Öztanımlayıcı anılar, cinsiyet, anı özellikleri

Abstract

The aim of present study is to examine the gender differences in memory characteristics including vividness, rehearsal, emotional valence, and emotional intensity for self-defining memories. Data were collected through a web-based survey and a total of 602 persons (282 women, 320 men) aged between 16 and 64 participated to the study. Results of one-way covariance analysis, using age as a covariate indicated that women had higher scores on positive emotional valence, whereas they had lower scores on negative emotional valence than men. These findings seem inconsistent with the literature suggesting that women's autobiographical memories are more likely to be associated with negative emotions, whereas they support the notion that gender differences in the autobiographical memory characteristics vary depending on memory types or dominant social and emotional themes of memories.

Keywords: Self-defining memories, gender, memory characteristics

* Bu araştırma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından desteklenmiştir [Proje No: 112K374]. Sağladıkları finansal ve kurumsal destek ile araştırmanın gerçekleştirilmesini mümkün kılan TÜBİTAK'a teşekkürlerimi sunarım.

¹ Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İzmir, Türkiye. E-posta / E-mail: inci.boyacioglu@deu.edu.tr

Öztanımlayıcı Anıların Fenomenolojik Özelliklerinde Cinsiyete Bağlı Farklılıklar

Bireylerin kişisel yaşantılarına ilişkin anıların depolandığı otobiyografik belleğin (Tulving, 1972) benlik sistemi (Brown, 1998) ve duygularla güçlü ilişkiler barındırmasından kaynaklı olarak (Conway ve Pleydell-Pearce, 2000), cinsiyete bağlı farklılıklar gösterebileceği son yıllarda yaygın olarak kabul görmektedir. Bu görüşü destekler nitelikte birçok araştırma, otobiyografik anıların kodlanması ve geri çağırılması süreçlerinde kadınlar ve erkekler arasında önemli farklılıklar saptamıştır (örn., Fuentes ve Desrocher, 2013; Seidtlitz ve Diener, 1998). Ancak, otobiyografik bellek ve cinsiyet ilişkisinde gözlenen araştırmalar arası kimi tutarsızlıklar (Ros ve Latorre, 2010), anı türlerinin bu ilişkide belirleyici bir role sahip olduğunu düşündürmektedir (Boyacıoğlu, Akfırat ve Yılmaz, 2014). Bu çalışmanın amacı, otobiyografik anıların özel bir türü olan öztanımlayıcı anılarda kadın ve erkeklerin anı özellikleri açısından farklılık gösterip göstermediklerini incelemek, otobiyografik anı çalışmalarında tutarlı olarak gözlenen cinsiyet farklarının öztanımlayıcı anılar için geçerli olup olmadığını tartışmaktır. Öztanımlayıcı anılar, kişinin kendisine ve başkalarına kişinin kim olduğuna dair bilgi veren önemli kişisel yaşantılara ait anılardır (Conway, Singer ve Tagini, 2004; Singer, 2005; Singer ve Salovey, 1993; Thorne, McLean ve Lawrence, 2004) ve akademik başarılarından kariyer alanında başarısızlıklara, içgörü anlarından hayalkırıklığı deneyimlerine uzanan zengin bir yelpazede birçok farklı temaya sahip olabilirler (Blagov ve Singer, 2004). Öztanımlayıcı anılara hakim temaların cinsiyet rolleri ile ilintili konularla sınırlı olmaması nedeniyle, alanyazının işaret ettiği cinsiyet farklarının öztanımlayıcı anılarda gözlenmeyeceği ya da farklı örüntüler sergileyebileceği düşünülmektedir.

Yakın zamanda yürütülen bellek araştırmalarında cinsiyet etkisi sistematik olarak incelenmeye başlansa da, bellek alanyazınının uzun tarihi düşünüldüğünde kadın ve erkek farklılıklarının ihmal edildiği ya da araştırmaların ikincil konusu olduğu görülmektedir (Ros ve Latorre, 2010). Alanyazında kadınların kelimeler, yüzler, resimler gibi farklı materyallerin kullanıldığı bellek görevlerinde erkeklerden daha üstün performans gösterdiklerine ilişkin kimi bulgular olmasına karşın (Eals ve Silverman, 1994; Herlitz, Airaksinen ve Nordstrom, 1999; Herlitz, Nilsson ve Backman, 1997), cinsiyet farkları duygusal ve sosyal içerikli anı görevlerinde daha belirgindir. Örneğin, kadınların erkeklere oranla otobiyografik anılarını daha kolay çağırabildiği (Davis, 1999; Ros ve Latorre, 2010) bu anılarını daha uzun, detaylı ve canlı şekilde anlattıkları (Bloise ve Johnson, 2007; Buckner ve Fivush, 1998; Niedzwienska, 2003; Pohl, Bender ve Lachman, 2005; Schulkind, Schoppel ve Scheider, 2012) bulgulanmıştır. Anıların sosyal içeriği çerçevesinde, kadınlar, otobiyografik anılarında başkalarının fikir ve duygularına daha fazla referans vermekte (Buckner ve Fivush,

1998) ve yardım etmek, birisine bakmak, başkalarını anlamak gibi kişilerarası ilişkilere dair daha fazla detay aktarmaktadır (Niedzwienska 2003). Anıların duygusal içeriği açısından bakıldığında, erkeklere kıyasla kadınların duygusal içerikli anıları daha kolay çağırdığı (Fujita, Diener ve Sandvik, 1991), otobiyografik anılarında daha fazla duygusal bilgi verdikleri (Bloise ve Johnson, 2007; Friedman ve Pines, 1991; Niedzwienska, 2003; Ross ve Holmberg, 1992) ve anı aktarımlarında kendi duygularını daha fazla referans gösterdikleri (Adams, Kuebli, Boyle ve Fivush, 1995; Bohanek ve Fivush, 2010; Buckner ve Fivush, 1998; Fivush ve ark., 2003) gözlenmiştir. Bu bulgularla benzer olarak anı özelliklerinin özbidirim yoluyla ölçüldüğü araştırmalarda, erkeklere kıyasla kadınların anıların canlılığı (vividness), olayı başkalarına anlatma (sharing), yeniden yaşar gibi hatırlama (recollection) boyutlarında daha yüksek puanlar aldıkları (Boyacıoğlu ve Akfırat, 2014), daha fazla duygusal yoğunluk rapor ettikleri (Boals, 2010; Boyacıoğlu ve Akfırat, 2014) ve negatif duyguları daha yoğun hissettikleri (Pasupathi, 2003) bulunmuştur. Ayrıca, kadınların negatif yaşantıları kimlikleri açısından daha merkezi olarak algıladıkları saptanmıştır (Boals, 2010). Ancak, Wang (2013) gündelik olaylara ilişkin anılarda (everyday memories) kadınların anı içeriklerinde daha fazla detay verdiğini bulgulasa da, duygusal anı özelliklerine ilişkin katılımcı puanlamalarında herhangi bir cinsiyet farkı saptanmamıştır. Dolayısıyla, alanyazında cinsiyet etkisini farklı anı türlerinde farklı yöntemlerle inceleyen araştırmaların sonuçları arasında kimi zaman tutarsızlıklar göze çarpmaktadır.

Otobiyografik anılarda cinsiyet farklarına odaklanmış bu çalışmalara paralel bir başka araştırma hattında ise cinsiyetin etkisi, ebeveyn-çocuk arasındaki hatırlama pratikleri (reminiscence practices) bağlamında incelenmiştir (Fivush ve ark., 2003). Ebeveynler kendi cinsiyetlerinden bağımsız olarak, kız çocukları ile geçmiş olaylara ilişkin sohbetleri esnasında *detaylı konuşma stili* kullanırken, erkek çocukları ile *pragmatik konuşma stilini* tercih etmektedirler. Detaylı konuşma stilinde anababalar duygusal ve sosyal detaylara ağırlık vermekte, sohbetin derinleşmesi için yönlendirici soruları ve olumlu geri bildirimleri sıklıkla kullanmakta; pragmatik konuşma stilinde ise 5N1K soruları olarak bilinen “kim, ne, nerede, nasıl, ne zaman, niçin” soruları ile geçmiş olayla ilintili duygusal detaylara odaklanmaktadır (Boland, Haden ve Ornstein, 2003; Reese, Haden ve Fivush, 1993; Sales, Fivush ve Peterson, 2003). Yapılan araştırmalar, çocukluk döneminde hakim olan konuşma stiline yetişkinlikte cinsiyetler arasında görülen bellek farklılıkları açısından açıklayıcı bir etken olduğuna işaret etmektedir (Fuentes ve Desrocher, 2013). Detaylı konuşma stili, anıların daha fazla hatırlanmasına, detayların sıklıkla tekrar edilmesine (Fivush ve ark., 2003) ve dolayısıyla da epizodik bilgiler için daha zengin bellek izlerinin oluşmasına yol açıyor olabilir (Fuentes ve

Desrocher, 2013). Sosyalleşme süreçleri çerçevesinde, otobiyografik bellekte bulgularan cinsiyet farkları erken yaşlarda ortaya çıkıp (Buckner ve Fivush, 1998), hayat boyu sürüyor gibi görünmektedir (Pillemer, Wink, DiDonato ve Sanborn, 2003). Geçmiş araştırmalar bir arada düşünüldüğünde, fenomenolojik anı özelliklerinden anıların canlılığı, tekrar hatırlanması (rehearsal), olumsuz duygusal değer (negative emotional valence) boyutları ile anıların içeriğinde detayların zenginliği, kullanılan kelime sayısı, sosyal ve duygusal detaylarla ilintili ifadelerin sıklığı veya detay zenginliği gibi değişkenlerde kadınların erkeklerden daha yüksek puanlar aldığı görülmektedir.

Ancak Boyacıoğlu ve arkadaşları (2014) çocukluk anıları, romantik ilişkilere ait anılar ve öztanımlayıcı anılar olmak üzere üç anı türünün hatırlanması esnasındaki duygusal yaşantıları kadın ve erkek açısından karşılaştıran araştırmalarında, anı türlerinin, daha özelde anı içeriklerine egemen olan sosyal bağlamların cinsiyet farklarında belirleyici bir etken olduğuna yönelik bulgular elde etmişlerdir. Bu araştırmada, alanyazındaki bulgularla tutarlı olarak kadınlar romantik anılarında erkeklere kıyasla olumsuz duygularda daha yüksek ve olumlu duygularda daha düşük puan alırken, öztanımlayıcı anılarla ilintili tekil duygularda belirgin bir cinsiyet farkı gözlenmemiştir. Ayrıca, erkeklere kıyasla kadınlar romantik anılara dair duygularının genel değerlendirmesinde, yani anının duygusal değerinde düşük puanlar alırken, öztanımlayıcı anılarda tersi bir örüntü ile genel hislerini daha olumlu değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla, cinsiyete özgü stereotipik içeriklere sahip otobiyografik anılarda kadınlar ve erkekler arasında gözlenen farklılıklar sosyalleşme süreçleri ile uyumlu görünmektedir. Örneğin, ilişkisel benlik görüşüne sahip kadınların, daha otonom bir benlik algısına sahip erkeklere kıyasla (Gilligan, 1982; Markus ve Oyserman, 1989) romantik ilişkilerine daha fazla odaklandıkları (Reis 1998), ilişkiyi sürdürme amacını etkileyebilecek olumsuz yaşantılara daha hassas oldukları için romantik anılarını geri çağırırken olumsuz duyguları daha yoğun deneyimledikleri düşünülebilir. Öztanımlayıcı anılar ise, kişiye ve yakınlarına kişinin bir birey olarak kim olduğu konusunda bilgi veren, gelişimsel hedeflerle ilişkili anılardır (Conway ve ark., 2004; Singer, 2005; Singer ve Salovey, 1993; Thorne ve ark., 2004). Öztanımlayıcı anılarda, erkeklerin olumlu duygusal değerde kadınlardan daha az puan almalarının sebebi, bu anıların içeriklerinde erkek cinsiyet rolleri ile daha ilişkili olan başarı/başarısızlık temasının daha baskın olması ve erkeklerin olumsuz öztanımlayıcı yaşantılara daha fazla odaklanması olabilir (Boyacıoğlu ve ark., 2014). Wood ve Conway (2006) ise öztanımlayıcı anılar konusunda yaptıkları iki ayrı araştırmada, bellek görevinde anımsadıkları yaşantıların hayatları üzerindeki etkisi ve anı ile ilintili on farklı duygu boyutunda cinsiyet farkına rastlamamışlardır. Ancak, anıların içerikleri incelendiğinde kadınların kendi duygularını daha fazla ifade ettikleri görülmüştür.

Benzer şekilde, Thorne ve McLean (2002) hayatı tehdit eden olaylara ilişkin öztanımlayıcı anıların içeriklerini analiz ederek, ergen kadınların daha uzun ve daha duygu yoğunluklu anılar rapor ettiklerini bulgulamışlardır. Kadınların bu araştırmada duygularla ilişkili ölçümlerde daha yüksek puan almaları, bu anıların içeriğinin hayatı tehdit eden olaylara odaklı olması ve kaygı, korku, üzüntü gibi belirli duygularla ilişkili olması ile açıklanabilir. Kişisel yaşantıların temaları gibi, belirli duyguların cinsiyet rolleri ile yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Duygular arasında özellikle kaygı ve üzüntü kadına özgü duygular olarak tanımlanmaktadır (Fabes ve Martin, 1991; Safdar ve ark., 2009; Stapley ve Haviland, 1989).

Özetle, öztanımlayıcı anıların kelime sayısı, duygusal ifade sıklığı gibi içeriksel özelliklerinde alanyazındaki bulgularla tutarlı cinsiyet farkları elde edilse de, anıların fenomenolojik özellikleri gibi özbildirim yolu ile elde edilen bulgular alanyazındaki ortak bulgulardan bazı farklılıklar göstermektedir. Ayrıca, yukarıda özetlenen sınırlı sayıdaki araştırma, öztanımlayıcı anıların duygusal boyutlarına odaklanırken, öztanımlayıcı anıların diğer anı özellikleri açısından cinsiyet farkı gösterip göstermediğine ilişkin yeterli bilgi vermemektedir. Alanyazındaki bu eksikliğin giderilmesi amacı ile bu araştırmada, öztanımlayıcı anıların canlılık, tekrar hatırlama, duygusal değer ve duygusal yoğunluk olmak üzere cinsiyet farklarının en çok gözlendiği temel anı boyutları geniş bir örnekleme incelenecektir. Öztanımlayıcı anılarda egemen olan temalar, sosyalleşme süreçlerine bağlı olarak kadınlardan ziyade erkeklerin benlik algıları ile daha yakından ilişkili görünmektedir. Bu nedenle, duygusal boyutlara ek olarak, canlılık ve tekrar hatırlama boyutlarında da geçmiş araştırmalarda tutarlı olarak saptanan cinsiyet farklarının öztanımlayıcı anılarda gözlenmeyeceği ya da erkeklerin lehine tersi bir örüntü gözlenebileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Katılımcılar

Verileri internet üzerinden toplanan bu araştırmanın örneklemini 16 ile 64 yaş arası 602 kişiden (282 kadın, 320 erkek) oluşmaktadır. Yaş ortalaması 25.42'dir ($S = 8.70$). Katılımcılara ilişkin diğer betimleyici istatistikler Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin betimleyici istatistikler

	Toplam	Kadın	Erkek
Cinsiyet		282 (%46.8)	320 (%53.2)
Yaş			
Ergenlik (16-21 yaş arası)	264 (%43.9)	122 (%43.3)	142 (%44.4)
İlk yetişkinlik (22-35)	262 (%43.5)	126 (%44.7)	136 (%42.5)
Orta yetişkinlik (36-60)	75 (%12.5)	33 (%11.7)	42 (%13.1)
Geç yetişkinlik (61-75)	1 (%.2)	1 (%.4)	0 (%0)
Medeni Hal			
Evli	98 (%16.3)	39 (%13.8)	59 (%18.4)
Nişanlı	32 (%5.3)	15 (%5.3)	17 (%5.3)
Boşanmış	13 (%2.2)	6 (%2.1)	7 (%2.2)
Bekar	459 (%76.2)	222 (%78.7)	237 (%74.1)
Yerleşim			
Büyük kent	324 (%53.8)	148 (%52.5)	176 (%55.0)
Kent	215 (%35.7)	104 (%36.9)	111 (%34.7)
Kırsal	63 (%10.5)	30 (%10.6)	33 (%10.3)
Eğitim			
İlkokul	4 (%.7)	1 (%.4)	3 (%.9)
İlköğretim	2 (%.3)	1 (%.4)	1 (%.3)
Ortaokul	17 (%2.8)	8 (%2.8)	9 (%2.8)
Lise	279 (%46.3)	135 (%47.9)	144 (%45.0)
Üniversite Lisans	234 (%38.9)	116 (%41.1)	118 (%36.9)
Yüksek Lisans	36 (%6.0)	10 (%3.5)	26 (%8.1)
Doktora	19 (%3.2)	5 (%1.8)	14 (%4.4)
Diğer	11 (%1.8)	6 (%2.1)	5 (%1.6)
Çalışma Durumu			
Öğrenci	352 (%58.5)	172 (%61.0)	180 (%56.3)
Çalışıyor	219 (%36.4)	100 (%35.5)	119 (%37.2)
Emekli	9 (%1.5)	5 (%1.8)	4 (%1.3)
Çalışmıyor	22 (%3.7)	5 (%1.8)	17 (%5.3)

Veri Toplama Araçları

Öztanımlayıcı Anı Özellikleri. Otobiyografik anıların fenomenolojik özelliklerinin ölçümünde araştırma amacına uygun tek maddelik ölçümlerin kullanılması alanyazında yaygın bir uygulamadır (Sutin ve Robins, 2007). Bu araştırma kapsamında Rubin ve arkadaşları tarafından anının olumlu (“Bu olayı hatırlarken hissettiğim duygular oldukça olumludur.”) ve olumsuz duygusal değeri (“Bu olayı hatırlarken hissettiğim duygular oldukça olumsuzdur.”), duygu yoğunluğu (“Şimdi bu olayı hatırlarken hissettiğim duygular oldukça yoğun.”), anının canlılığı (“Bu olayı çok canlı bir şekilde hatırlarım.”), anının tekrar hatırlanması (“Bu olay olduğundan beri, bu olay hakkında düşünmekteyim ya da konuşmaktayım.”) için geliştirdikleri tek maddelik ölçümler kullanılmıştır (örn., Rubin, Groth ve Goldsmith, 1984; Sheen, Kemp ve Rubin, 2001).

İşlem

Katılımcılar Radyo ODTÜ’de psikoloji içerikli bir program olan “Benden Hoşlanıyorum” programı aracılığı ve Dokuz Eylül Üniversitesi’nin okul içi yazışma adresleri gibi üniversite kanalları ile araştırmaya davet edilmişlerdir. Daha geniş bir örnekleme ulaşabilmek için sosyal paylaşım sitelerinde, çeşitli yazışma gruplarında da araştırmanın duyurusu yapılmıştır.

Katılımcılar araştırmanın genel amacı, gönüllü katılım şartları ve verilerin güvenliği hakkında bilgilendirildikten sonra, öztanımlayıcı anılar hakkında bilgi veren kısa bir metni okumuşlardır. Singer ve Moffitt’in (1991-1992) araştırmalarında kullandığı yönerge temel alınarak hazırlanan bu yönergede, öztanımlayıcı anıların “bir birey olarak kendimizi anlamamızda ya da çevremizdeki insanlara kim olduğumuzu göstermemizde yardımcı olan”, “çoğunlukla çok yoğun ve güçlü duygular hissetmemize yol açan”, “hayatımız boyunca birçok kez aklımıza gelen”, “geçmişe dönüp baktığımızda ne zaman gerçekleştiklerini hatırlayabildiğimiz” türde anılar olduğu bilgisi verilmiştir. Sonrasında katılımcılardan bir öztanımlayıcı anılarını yazmaları ve bu anıyı düşünerek öztanımlayıcı anı özelliklerine yönelik soruları cevaplandırmaları istenmiştir.

BULGULAR

Öztanımlayıcı anıların anı özelliklerinde (canlılık, tekrar hatırlama, duygusal yoğunluk, olumlu ve olumsuz duygusal değer) cinsiyete bağlı farklılıklar, yaş değişkeni kontrol edilerek tek yönlü kovaryans analizi (ANCOVA) ile test edilmiştir. Analiz sonuçları, olumlu ve olumsuz duygusal değer boyutlarında cinsiyetler arası anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir (sırasıyla $F_{(1, 599)} = 4.194, p < .04, \eta^2 = .01$; $F_{(1, 599)} = 9.308, p < .002, \eta^2 = .01$). Tablo 2’deki ortalamalar incelendiğinde, kadınların olumlu duygu değerinde erkeklerden daha yüksek puanlar aldığı, erkeklerin ise olumsuz duygu değerinde kadınlardan daha yüksek puanlar aldığı görülmektedir.

Tablo 2. Kadın ve erkeklerin öztanımlayıcı anı özelliklerinde ortalama ve standart sapma değerleri

Anı Özellikleri	Erkek	Kadın
	Ortalama (SS)	Ortalama (SS)
1. Canlılık	6.30 (1.27)	6.30 (1.31)
2. Tekrar Hatırlama	4.36 (1.94)	4.54 (1.92)
3. Olumlu Duygusal Değer	3.67 (2.40)	4.07 (2.45)
4. Olumsuz Duygusal Değer	4.42 (2.36)	3.83 (2.39)
5. Duygusal Yoğunluk	5.41 (1.60)	5.37 (1.64)

Yaş grupları arasında dağılım detaylı bir gelişimsel analize izin vermese de katılımcılar 22 yaş öncesi ve sonrası olmak üzere iki yaş grubuna ayrılarak anı özelliklerinde fark gösterip göstermedikleri test edilmiştir. 22 yaş üstü katılımcıların ($Ort. = 5.56, S = 1.52$) 22 yaş altı katılımcılara ($Ort. = 5.18, S = 1.76$) kıyasla duygusal yoğunluk değişkeninde anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıkları gözlenmiştir ($t = 2.273, p < .006$).

TARTIŞMA

Bu araştırmanın temel amacı, öztanımlayıcı anıların anı özelliklerinde kadın ve erkekler arasındaki farklılıkları incelemektir. Bu amaçla, internet üzerinden geniş bir örnekleme ulaşılarak cinsiyetin öztanımlayıcı anıların canlılığı, tekrar hatırlanması, olumlu duygusal değeri, olumsuz duygusal değeri ve duygusal yoğunluğu boyutları üzerindeki etkisi test edilmiştir. Otobiyografik bellek çalışmaları genel olarak kadınların canlılık, tekrar hatırlama, olumsuz duygusal değer ve duygusal yoğunluk boyutlarında erkeklerden daha yüksek puanlar aldığına işaret etse de (örn., Bloise ve Johnson, 2007; Boyacıoğlu ve Akfırat, 2014; Niedzwienska, 2003; Pasupathi, 2003; Pohl, Bender ve Lachman, 2005), bu çalışmada öztanımlayıcı anılar için tersi bir örüntünün elde edileceği ya da incelenen boyutlarda cinsiyet farkı görülmeyeceği öngörülmüştür.

Beklentiler ile tutarlı olarak kadınlar öztanımlayıcı anılarla ilintili olumlu duygusal değerde daha yüksek puanlar alırken, olumsuz duygusal değerde erkekler daha düşük puanlar almışlardır. Duygusal değerle ilintili bu bulgular, kadınların erkeklere kıyasla anı görevinde daha olumlu öztanımlayıcı anılar hatırladıklarına ya da öztanımlayıcı yaşantılarını daha olumlu duygularla ilişkilendirdiklerine işaret etmektedir. Boyacıoğlu ve ark. (2014) benzer şekilde öztanımlayıcı anılarda fark çok güçlü olmasa da kadınların gurur duygularında erkeklerden daha yüksek puan aldıklarını ve duygu değeri açısından yine kadınların öztanımlayıcı anılarını genel olarak daha olumlu duygular eşliğinde hatırladıklarını bulgulamışlardır. Anı özelliklerinden canlılık, tekrar hatırlama ve duygusal yoğunluk boyutlarında herhangi bir cinsiyet farkına rastlanmamıştır. Anı özelliklerine ilişkin bu bulgular, otobiyografik bellek alanyazınında kadınların lehine ortaya çıkan cinsiyet farkları ile tutarlı değildir. Dolayısıyla, alanyazında sıklıkla tespit edilen cinsiyet farklarının otobiyografik anıların türüne ya da anıların odağındaki temalara göre değişebileceği görülmektedir.

Gilligan (1982) kadınların aidiyet ve başkalarının sorumluluğu gibi sosyal konulara daha fazla odaklandıklarını ve karşılıklı bağımlı bir benlik anlayışına sahip olduklarını, erkeklerinse başarı ve beceriler gibi konulara daha fazla odaklandıklarını ve daha otonom bir benlik anlayışına sahip olduklarını savunmuştur. Cinsiyete bağlı olarak benlik kavramında gözlenen bu tür farklılıklar, otobiyografik anıların duygusal ve sosyal içeriklerine de yansımaktadır (Buckner ve

Fivush, 1998; Niedzwienska, 2003). Ancak, bu farklılıklar özellikle romantik ilişkilere özgü anılar gibi sosyal temalara odaklı anılarda belirginleşiyor görünmektedir (Boyacıoğlu ve ark., 2014; Pillemer ve ark., 2003). Öztanımlayıcı anılarda baskın tema ise kadınların lehine bir içerik taşımadığından, bu araştırmada elde edilen bulgular geçmiş araştırmalardan farklılık gösteriyor olabilir. Ancak öztanımlayıcı anıların içeriği başarı/başarısızlık teması ile ilişkili olsa da, kapsamı cinsiyete özgü stereotipik temalarla sınırlı değildir. Bu nedenle, ileride yapılacak araştırmalarda sosyalleşme süreçlerinden yola çıkılarak ustalık (mastery), performans, rekabet, itibar gibi erkeklere özgü stereotipik konularla ilintili anı görevleri kullanılırsa (Niedzwienska, 2003), cinsiyetin otobiyografik bellek üzerindeki etkisi daha iyi anlaşılabilir. Özellikle bu araştırmada tespit edilen cinsiyet farklarının zayıf bir etki büyüklüğüne sahip olması önemli bir kısıtlılık olup, yeni araştırmaların gerekliliğini artırmaktadır.

Bu araştırma, öztanımlayıcı anılar ve cinsiyet ilişkisi konusunda yürütülen geçmiş birçok araştırmadan farklı olarak öğrenciler ile sınırlı olmayan geniş bir örneklem üzerinde yürütülmüştür. Farklı yaş gruplarından veri toplanmasına karşın, 35 yaş üstü katılımcılardan elde edilen verilerin sınırlı olması nedeni ile cinsiyetin etkisi farklı gelişim dönemleri bağlamında tartışılamamıştır. Sosyalleşme süreçlerine bağlı olarak benlik kavramı, duyguların anlamlandırılması ve anıların işlenmesi gibi farklı alanlarda cinsiyet farkları yaşamın erken dönemlerinde ortaya çıkmakta (Fivush, 2004; Fivush ve ark., 2003) ve yetişkinlikte daha karmaşık bir doğaya bürünmektedir. Dolayısıyla, sosyalleşme süreci, cinsiyet ve otobiyografik bellek ilişkilerinin daha iyi analiz edilebilmesi için gelecekte yapılacak araştırmalarda cinsiyetin farklı anı türleri üzerindeki etkisi farklı gelişim dönemleri çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Bu araştırma kapsamında yaşa ilişkin yapılan sınırlı analizler, 22 yaş üstü katılımcıların, 22 yaş altı katılımcılara kıyasla öztanımlayıcı anılarını daha yoğun duygular eşliğinde hatırladıklarına işaret etmektedir. Ancak, farklı duygusal deneyimleri inceleyen araştırmalar genellikle yaşlıların gençlere kıyasla daha az duygusal yoğunluk yaşadığını göstermektedir (örn., Diener, Sandvik ve Larsen, 1985; Lawton, Kleban, Rajagopal ve Dean, 1992). Otobiyografik bellek bağlamında, Levine ve Bluck (1997) kişisel önem arz eden kamusal bir olaya verilen duyguların yoğunluğunu yaş açısından incelemiş ve yaşanan olaya ilişkin gelecek planları devam eden yaşlıların sadece üzüntü duygusunu daha az yoğunlukta rapor ettiklerini saptamıştır. Bu bulgular ışığında, Levine ve Bluck geçmiş yaşantılara ilişkin duygusal yoğunluk gibi genel puanlamaları inceleyen araştırmalarda temkinli olunması gerektiğini ifade etmiş ve anının türü, bireylerin başvurduğu baş etme stratejileri gibi etkenlerin önemine işaret etmişlerdir. Bu araştırma kapsamında, gelişimsel hedeflerle ilişkili öztanımlayıcı anılar incelenmiştir. 30'lu yaşlara doğru eğitim sürecini tamamlama, iş

bulma, kariyerini inşa etme, evlenme, çocuk sahibi olma gibi toplum tarafından tanımlanmış birçok gelişimsel hedef bulunmaktadır. Henüz kimlik edinme sürecini yeni tamamlamış ya da tamamlamakta olan ergenlere (Erikson, 1968) kıyasla yetişkin grup tarafından rapor edilen öztanımlayıcı anıların duygusal yoğunluğunun daha yüksek olması anlaşılır bir bulgudur.

Sonuç olarak, bu araştırma öztanımlayıcı anıların fenomenolojik anı özelliklerinde cinsiyete bağlı farklılıklara ilişkin değerli bulgular ortaya çıkarmıştır. Öztanımlayıcı anılar için duygusal değer dışındaki anı özelliklerinde cinsiyet farkına rastlanmamıştır. Bu bulgular, anı türlerinin veya anıların merkezi temalarının bellek ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi etkilediği yönündeki görüşü destekler niteliktedir.

Kaynaklar

- Adams, S., Kuebli, J., Boyle, P. A. ve Fivush, R. (1995). Gender differences in parent-child conversations about past emotions: A longitudinal investigation. *Sex Roles*, 33, 309–323.
- Blagov, P. S. ve Singer, J. A. (2004). Four dimensions of self-defining memories (specificity, meaning, content, and affect) and their relationships to self-restraint, distress, and repressive defensiveness. *Journal of Personality*, 72, 481–512.
- Bloise, S. M. ve Johnson, M. K. (2007). Memory for emotional and neutral information: Gender and individual differences in emotional sensitivity. *Memory*, 15, 192–204.
- Boals, A. (2010). Events that have become central to identity: Gender differences in the centrality of events scale for positive and negative events. *Applied Cognitive Psychology*, 24, 107–121.
- Bohanek, J. G. ve Fivush, R. (2010). Personal narratives, well-being, and gender in adolescence. *Cognitive Development*, 25, 368–379.
- Boland, A. M., Haden, C. A. ve Ornstein, P. A. (2003). Boosting children's memory by training mothers in the use of an elaborative conversational style as an event unfolds. *Journal of Cognition and Development*, 4, 39–65.
- Boyacıoğlu, I. ve Akfırat, S. (2014). Development and psychometric properties of a new measure for memory phenomenology: The Autobiographical Memory Characteristics Questionnaire. *Memory*, 1-23. doi: 10.1080/09658211.2014.953960
- Boyacıoğlu, I., Akfırat, S. ve Yılmaz, A. E. (2014). Gender differences in emotional experiences across childhood, romantic relationship, and self-defining memories. Manuscript submitted for publication [Başvurusu yapılmış metin].
- Brown, J. D. (1998). *The self*. New York: McGraw-Hill.
- Buckner, J. P. ve Fivush, R. (1998). Gender and self in children's autobiographical narratives. *Applied Cognitive Psychology*, 12, 407–429.
- Conway, M. A. ve Pleydell-Pearce, C. W. (2000). The construction of autobiographical memories in the self-memory system. *Psychological Review*, 107(2), 262–288.
- Conway, M. A., Singer, J. A. ve Tagini, A. (2004). The self and autobiographical memory: Correspondence and coherence. *Social Cognition*, 22(5), 491-529.
- Davis, P. J. (1999). Gender differences in autobiographical memory for childhood emotional experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(3), 498–510.
- Diener, E., Sandvik, E. ve Larsen, R. J. (1985). Age and sex differences for emotional intensity. *Developmental Psychology*, 21, 542–546.
- Eals, M. ve Silverman, I. (1994). The hunter-gatherer theory of spatial sex differences: Proximate factors mediating the female advantage in recall of object arrays. *Ethology and Sociobiology*, 15, 95–105.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth, and crisis*. New York: W. W. Norton.

- Fabes, R.A. ve Martin, C. L. (1991). Gender and age stereotypes of emotionality. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 532-540.
- Fivush, R. (2004). The silenced self: Constructing self from memories spoken and unspoken. In D. Beike, J. Lampien ve D. Behrand (Eds.). *The self and memory* (pp. 75-94). Hove, England: Psychology Press
- Fivush, R., Berlin, L., Sales, J. M., Mennuti-Washburn, J. ve Cassidy, J. (2003). Functions of parent-child reminiscing about emotionally negative events. *Memory*, 11, 179-192.
- Friedman, A. ve Pines, A. (1991). Sex differences in gender-related childhood memories. *Sex Roles*, 25, 25-32.
- Fuentes, A. ve Desrocher, M. (2013). The effects of gender on the retrieval of episodic and semantic components of autobiographical memory. *Memory*, 21, 619-632.
- Fujita, F., Diener, E. ve Sandvik, E. (1991). Gender differences in negative affect and well-being: The case for emotional intensity. *Personality Processes and Individual Differences*, 61, 427-434.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Herlitz, A., Airaksinen, E. ve Nordstrom, E. (1999). Sex differences in episodic memory: The impact of verbal and visuospatial ability. *Neuropsychology*, 13, 590-597.
- Herlitz, A., Nilsson, L. G. ve Backman, L. (1997). Gender differences in episodic memory. *Memory & Cognition*, 25, 801-811.
- Lawton, M. P., Kleban, M. H., Rajagopal, P. ve Dean, J. (1992). Dimensions of affective experience in three age groups. *Psychology and Aging*, 7, 171-184.
- Levine, L. J. ve Bluck, S. (1997). Experienced and remembered emotional intensity in older adults. *Psychology and Aging*, 12, 514-523.
- Markus, H. ve Oyserman, D. (1989). Gender and thought: The role of the self-concept. M. Crawford ve M. Hamilton (Eds.), *Gender and thought içinde* (s. 100-127). New York: Springer-Verlag.
- Niedzwienska, A. (2003). Gender differences in vivid memories. *Sex Roles*, 49, 321-331.
- Pasupathi, M. (2003). Emotion regulation during social remembering: Differences between emotions elicited during an event and emotions elicited when talking about it. *Memory*, 11, 151-163.
- Pillemer, D. B., Wink, P., DiDonato, T. E. ve Sanborn, R. L. (2003). Gender differences in autobiographical memory styles of older adults. *Memory*, 11, 525-532.
- Pohl, R. F., Bender, M. ve Lachmann, G. (2005). Autobiographical memory and social skills of men and women. *Applied Cognitive Psychology*, 19, 745-759.
- Reese, E., Haden, C. A. ve Fivush, R. (1993). Mother-child conversations about the past: Relationships of style and memory over time. *Cognitive Development*, 8, 403-430.

- Reis, H. T. (1998). Gender differences in intimacy and related behaviors: Context and process. D. J. Canary ve K. Dindia (Eds.), *Sex differences and similarities in communication: Critical essays and empirical investigations of sex and gender in interaction* içinde (s. 203–231). Mahaw, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ross, M. ve Holmberg, D. (1992). Are wives' memories for events in relationships more vivid than their husbands' memories? *Journal of Social and Personal Relationships*, 9, 585–604.
- Ross, L. ve Latorre, J. M. (2010). Gender and age differences in the recall of affective autobiographical memories using the autobiographical memory test. *Personality and Individual Differences*, 49, 950–954.
- Rubin, D. C., Groth, L. ve Goldsmith, D. (1984). Olfactory cuing of autobiographical memory. *American Journal of Psychology*, 97, 493–507.
- Safdar, S., Friedlmeier, W., Matsumoto, D., Yoo, S.H., Kwantes, C.T., Kakai, H. ve Shigemasa, E. (2009). Variations of emotional display rules within and across cultures: A comparison between Canada, USA, and Japan. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 41, 1-10.
- Sales, J. M., Fivush, R. ve Peterson, C. (2003). Parental reminiscing about positive and negative events. *Journal of Cognition and Development*, 4, 185–209.
- Schulkind, M., Schoppel ve Scheiderer, E. (2012). Gender differences in autobiographical narratives: He shoots and scores; she evaluates and interprets. *Memory & Cognition*, 40, 958–965.
- Seidlitz, L. ve Diener, E. (1998). Sex differences in the recall of affective experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 262–271.
- Sheen, M., Kemp, S. ve Rubin, D. C. (2001). Twins dispute memory ownership: A new false memory phenomenon. *Memory & Cognition*, 29, 779–788.
- Singer, J. A. (2005). *Memories that matter: How to use self-defining memories to understand and change your life*. Oakland: New Harbinger Publications.
- Singer, J. A. ve Moffitt, K. H. (1991-1992). An experimental investigation of specificity and generality in memory narratives. *Imagination, Cognition and Personality*, 11, 233–257.
- Singer, J. A. ve Salovey, P. (1993). *The remembered self: Emotion and memory in personality*. New York: Free Press.
- Stapley, J. ve Haviland, J. M. (1989). Beyond depression: Gender differences in normal adolescents' emotional experiences. *Sex Roles*, 20, 295–308.
- Sutin, A. R. ve Robins, R. W. (2007). Phenomenology of autobiographical memories: The memory experiences questionnaire. *Memory*, 15(4), 390–411.
- Thorne, A. ve McLean, K. C. (2002). Gender reminiscence practices and self-defining in late adolescence. *Sex Roles*, 46, 267–277.

Thorne, A., McLean, K. C. ve Lawrence, A. M. (2004). When remembering is not enough: Reflecting on self-defining memories in late adolescence. *Journal of Personality*, 72(3), 513–541.

Tulving, E. (1972). Episodic and semantic memory. E. Tulving ve W. Donaldson (Eds.), *Organization of memory içinde* (s. 381–403). New York: Academic Press.

Wang, Q. (2013). Gender and emotion in everyday event memory. *Memory*, 21, 503–511.

Wood, W. ve Conway, M. (2006). Subjective impact, meaning making, and current and recalled emotions for self-defining memories. *Journal of Personality*, 74, 811–846.